

בעצמו או תולה בבית דין. ותפשוט מכאן שנחשב כתולה בעצמו, וחייב קרבן.

ורחינן: אמר לך רמי בר חמא: לא שנינו במשנה שוגגין ועשו מזידין פטורין כדי לדייק מכך, שאם התחלף לו חייב.

ואם תטען, אם כן, ראוי לשנות במשנה שאפילו באופן זה שנחשב לשוגג דומיא דמזיד, הוא חייב, ואינו נחשב כתולה בבית דין, ואנו נדע שאילו היו מזידין גמורין, פשיטא שאינם נחשבים כתולה בבית דין, ופטורין מקרבן חטאת.

על כך אומר לך, כי מה ששנינו בסיפא "שוגגין ועשו מזידין", הוא משום דתנא דמתניתין שנה ברישא "מזידין ועשו שוגגין", ולכן תנא נמי סיפא "שוגגין ועשו מזידין". ואין לדייק מכאן כלל לפשוט את ספקו של רמי בר חמא.

מתניתין:

הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה כשהם שוגגין, ועשו כל הקהל או רובן על פיהן, מביאין פר לכפרתן.

ואם הורו היתר בעבודת כוכבים, מביאין פר ושעיר, דברי רבי מאיר.

שנאמר בפרשת שלח "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ומדובר בעבודת כוכבים, כדדרשינן "איזה מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים". ועוד נאמר שם "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחוח לה', ומנחתו ונסכו כמשפט, ושעיר עזים אחד לחטאת". ולמדנו מכך שעל שגגת איסור עבודה זרה על פי הוראת בית דין, מביאין פר ושעיר.

רבי יהודה אומר: בהוראה מוטעית אין בית דין מביאין את הפר, כי אין חיוב הבאת הפר מוטל על בית הדין, אלא הוא חיוב על הציבור, ולכן י"ב שבטים מביאין י"ב פרים, כי כל שבט לעצמו נקרא "קהל". ולפיכך צריך להביא כל שבט בפני עצמו קרבן על שגגתו.

ואם היתה הוראת היתר בעבודת כוכבים, מביאין י"ב השבטים י"ב פרים, ושנים עשר שעירים⁽¹⁸⁾.

רבי שמעון אומר: י"ב שבטים מביאים י"ג פרים. פר אחד לכל שבט ושבט, ופר אחד לבית דין.

ובעבודת כוכבים, שלשה עשר פרים וי"ג שעירים — פר ושעיר לכל שבט ושבט, ופר ושעיר לבית דין.

שבית דין וקהל כל אחד מביא לעצמו, ולכן צריך להביא י"ג פרים, כמנין השבטים ועוד פר לבית דין.

וכבר הבאנו שהכסף משנה [פי"ב ה"א] הוכיח כי לדעת הרמב"ם הציבור מביאין בשביל בית דין. וכן פסק הרמב"ם שם. ולהלן [ו.] נוכיח כי אין הקרבן בא לכפר על בית דין בלבד, אלא

ובהכרח שהנידון הוא על היחיד, והדיוק הוא לחייבו דומיא דמזיד.

18. רש"י ביאר שרבי יהודה סובר שהציבור מביאין פר ולא בית דין. ובפשטות בכך נחלק עמו רבי מאיר, וסבר שרק בית דין מביאין ולא הציבור, ולכן די בפר אחד. ורבי שמעון סבר

וטעמו, שחיוב כפרת פר העלם דבר מוטל
הן על הציבור והן על בית הדין.⁽¹⁾

מביא לעצמו, ואילו בית דין מביאין פר
נוסף, לכפרת עצמם.

וסובר רבי שמעון כרבי יהודה במה שאמר
שכל שבט נקרא "קהל", ולפיכך כל שבט

הורו בית דין לעבור, ועשו ז' שבטים או
רובן, רובו של כל שבט ושבת,⁽²⁾ על פיהן,

ולהלן [דף ו סוף עמוד א] נוכיח שהציבור
מתכפר בפר בית דין, ונברר את גדרו של פר
העלם דבר לרבי מאיר, אם הוא קרבן ציבור או
קרבן שותפין.

ובדעת רבי שמעון ביארנו לעיל [ג ב]
שפריהם של רוב השבטים, מכפרים על כל
ישראל, ולהלן [שם] נבאר אם לדעתו דין פר
הבית דין ופר הציבור תלויים זה בזה.

1. לכאורה נראה שרבי יהודה ורבי שמעון
נחלקו אם שבט אחד נחשב ככלל ישראל כולו,
ולכן מחייב רבי יהודה את כלם אף כשחטא רק
שבט אחד, כמבואר בסוגיית הגמרא. ואילו רבי
שמעון סבר כי כל שבט נחשב כקהל שלם בפני
עצמו, ואינם יחידים, אך אין שבט נחשב ככל
ישראל, ולפיכך רק השבטים שחטאו חייבין.

אולם כבר הבאנו לעיל [ג: הערה 19], כי
בעבודת לוי העיר שמדברי מאן דתני אליבא
דריבי יהודה שגובין מעות בתחילה לצורך פר
העלם דבר, מוכח שאף רבי יהודה מודה שאין
הציבור כולו מתחייב בפר, ואין חטא השבט
נחשב כחטא הכלל, אלא שגזירת הכתוב היא
שאם חטא שבט אחד, יביאו כל השבטים.

2. רש"י פירש שעשו שבעה שבטים או רובו
של כל שבט ושבת משבעה שבטים, וכגון דהווי
רובן של ישראל. ולדבריו צריך לומר כי אף
שכבר שנה רבי מאיר ברישא אם עשו כל הקהל
או רובן חייבין, הוסיף כאן, שרוב הקהל אינו
מחייב אלא אם הוא מורכב מרוב שבטים.
וביאור "או רובן" היינו רוב כל שבט, שהם יחד
רוב ישראל. ועיין ברבינו חננאל. וביאור זה

שנכללים בכלל הציבור ומתכפרים כציבור,
והכפרה היא על ההוראה והמכשול, ולא על
השגגה, וכמבואר בהערות 15 – 12.

ובלחם משנה [פט"ו ה"ד] הביא רש"י
להלן [ז]. דקדק לשון המשנה "שאינן בית דין
חייבין" דמשמעותו כרבי מאיר שהחויב על בית
דין. [והרמב"ם למד שאין לשון זה בדוקא,
עי"ש]. ולמד מכאן לפסוק כרבי מאיר כסתם
משנה.

ולכאורה מוכח כדברי הכסף משנה ממה
שבית דין סומכין על הפר, אף שהם לא עשו,
ובהכרח שהם בעלי הכפרה. ואם כן, צריך
שתהא ידיעת בית דין אף אם ציבור מביאין.
ואכן הרמב"ם נקט שצריך ידיעת בית דין. אך
לרש"י אין צורך בידיעת בית דין אלא להקרבת
הקרבן, אך החיוב חל בידיעת הציבור, וכמו
שמצינו לרבי שמעון, שבית דין סומכים גם על
של ציבור, וכבר מבואר לעיל לענין צירוף
הוראות שני בתי דינים. [וכן בהערה 5 בסמוך].

ומאידך הבאנו דעת החזו"א כי למאן דאמר
שבית דין מביאין, גם הציבור מתכפרין בפר זה,
ונחוצה ידיעתם כדי לחייבו שהרי במרובין
והתמעטו ולהיפך דנה הגמרא לעיל אם הולכים
אחר שעת חטא או אחר שעת ידיעה, ואילו
החיוב תלוי רק בידיעת בית דין, מה נפקא מינה
בשינוי מנין הציבור בעת הידיעה, והרי העיקר
הוא כמה מן הציבור נכשלו. [ובאבי עזרי תמה
ממה שאמרו לעיל ריש עמוד א' כי למ"ד שבית
דין מביאין, לא מפרסמא מילתא]. וכן מוכח
לכאורה ממה שכהן משיח מתכפר כפר בית דין,
ואילו חיובם על הכשלת הציבור, אין חטאתו
שוה, ומשמע שמתכפר עם כפרת הציבור.

מביאין בית הדין פּר. ובעבודת כוכבים מביאין פּר ושעיר, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה חולק ואומר: ז' שבטין שחטאו

מביאין ז' פרים, כי כל שבט נקרא קהל. וגם שאר שבטים שלא חטאו, מביאין על ידיהם, בגללם, פּר. (3) שאף אלו שלא חטאו, מביאין על ידי בגלל אותם חוטאין.

מוכח ממה שאמר רבי שמעון בן אלעזר בשם רבי מאיר שצריך רוב אחד, ומשמע כי לרבי מאיר במשנה צריך רוב בזה ובה.

והרע"ב ביאר "שבעה שבטים שהם רוב מנין של שבטים אף שהן מיעוט ישראל, או רוב מנין ישראל אף שהם מיעוט מנין השבטים, ואפילו עשה שבט אחד והוא רוב ישראל" וכו', ונהמגיה שם הביא שמפרשי המשנה הבינו שדברי הרע"ב נסובים על דברי רבי יהודה, אך הוא העמידו על דברי רבי מאיר, ולדבריו ביאור המשנה הוא ז' שבטים שהם מיעוט ישראל, "או רובן" היינו רוב ישראל שהם מיעוט שבטים. ועיין בפירוש המשנה להרמב"ם ובתפארת ישראל שנקטו לדינא כרע"ב, אך בביאור המשנה ביארו כרש"י, "או רובן" היינו רוב כל שבט, שהם מיעוט ישראל.

ולכאורה נראה כי ביארו את דעת רבי מאיר במשנה, לפי מה שאמר רבי שמעון בן אלעזר בשמו, ובגמרא בסמוך הובאו דבריהם כמחלוקת, והם נקטו שדברי רבי מאיר המוזכרים בגמרא, חולקים על משנתנו. ויחכן שנחלקו בגירסא, שהרע"ב נקט כרשב"א כי גרס "רובן", דהיינו רוב ישראל, וממילא ביאר ש"עשו שבעה" היינו במיעוט קהל. ואילו רש"י נקט כרבי מאיר, כי גרס "רובו" דהיינו של שבט, ו"עשו שבעה" היינו שבעה שבטים ורוב קהל.

ולכאורה היה אפשר לומר שהם ביארו את דברי רבי מאיר עצמו, וביארו את החילוק בין דברי רבי מאיר לדברי רשב"א משמו, וכמו שהביא תוס' רא"ש [לעיל ג.] בשם הירושלמי, כי לרבי שמעון בן אלעזר אין צריך רוב בשבטים ובקהל, אך מודה הוא שאם היה פחות ממצצה

באחד מהם, אינם מביאין פּר, וסבר הרע"ב כי רבי מאיר עצמו מחייב להביא פּר אף במיעוט באחד ורוב בשני.

אך ביאור זה נסתר מסוגיא ערוכה לעיל ג. שהעמידה מחלוקת רבי מאיר ורבנן באופן שעשו מחצה שבטים ורוב קהל, ורבנן מחייבים כרבי שמעון בן אלעזר, ומוכח שרבי מאיר פוטר במיעוט אחד. וכן נוכיח להלן בעמוד ב', עיי"ש.

3. רש"י נקט שלרבי יהודה לאו דוקא שבעה שבטים אלא אפילו שבט אחד גורר את כלם, [ולהלן עמוד ב' יתבאר אם מדובר דוקא בשבט אחד שיש בו רוב קהל]. אך הרמב"ם [פ"ב ה"א] נקט שרק במיעוט קהל צריך שבעה שבטים, בכדי לגרור שאר שבטים. אבל אם יש רוב קהל אפילו שבט אחד גורר. ומבאר משנתנו במיעוט קהל, ולפיכך אם אין רוב שבטים נחשבים כיחידים, ומביאין חטאת. ועיין בעמוד ב' הערה 7 בביאור שיטתו.

ובתוס' במנחות [מ"ה ד"ה בשבעה] נקטו כי אם בכל שבט עשו רק מיעוט, אף שעשו רוב שבטים, כיון שאינם רוב קהל ישראל, לרבי יהודה מביאין פּר אחד. ומבואר כי אף שאינם קהל, לא דישאל ולא דשבט, מביאין פּר משום רוב שבטים. והיינו שחיוב הבית דין הוא על חטא הרוב, אף שאין זה רוב קהל, וחיוב השבטים חל רק באופן שהתחייב כל שבט בפני עצמו שהרי חייבים אף על הוראת בית דין של שבט. ועיין בעמוד ב' הערות 5—3.

והנה רש"י גרס ששאר שבטים מביאין פּר פּר על ידיהם, והיינו שכל שבט ושבט שלא חטא מביא פּר בפני עצמו. וכתב הרש"ש דהיינו רק

רבי שמעון חולק ואומר: מביאין שמונה פרים. ובעבודת כוכבים שמונה פרים ושמונה שעירים, פר ושעיר לכל שבט ושבט, פר ושעיר לבית דין. כשיטתו, שחיוב הבאת פר מוטל הן על הקהל והן על הבית דין.

הורו רק ב"ד של אחד מן השבטים, ולא הורה ב"ד הגדול, ועשה אותו שבט על פיהן, אותו שבט הוא בלבד חייב להביא פר,

ושאר כל השבטים פטורין, דברי רבי יהודה.^(א3)

וחכמים אומרים: אין חייבין בפר העלם דבר אלא על הוריות בית דין הגדול בלבד, שנאמר "ואם כל עדת ישראל ישגו", ודרשינן, רק באופן שעדת ישראל ישגו, דהיינו בית דין הגדול, אזי מביאין פר, ולא בהוראת עדת אותו שבט, שאם הורה הוראה בטעות, אין מביאין פר על הוראתו⁽⁴⁾.

כשחטאו רוב שבטים, כי אם חטאו רק מיעוט, אין גרירה לכל אחד ואחד, אלא מביאין כל השבטים שלא חטאו פר אחד על כולן. ודימה דין זה למה שאמר רבי שמעון [בעמוד ב'] כי אם חטאו ששה שבטים אין מביא כל אחד בפני עצמו, אלא כולן מביאין פר אחד, ופירש רש"י שם, שנחשבים כשבט אחד, ואם כן אף לרבי יהודה יביאו קרבן אחד. [ודעת רש"י בזה נבאר להלן].

וכבר הבאנו לעיל [בהערות לתוס' ג:] שתוס' ביומא [נ.] כתבו כי כשהורו בעבודה זרה, אין מביאין אלא פר אחד לעולה. ותמה הרש"י ממשנתנו שמביאין י"ב פרים, וביאר מהרי"ל דיסקין" שכוונת תוס' שרק השבטים החוטאים מביאים, ולא נאמרה גרירה אלא בחטאת ולא בפר של עולה. אמנם הרמב"ם [פי"ב ה"א] כתב להדיא שאפילו אם חטא שבט אחד והוא רוב קהל, מביאין י"ב פרים ובעבודה זרה י"ב פרים וי"ב שעירים. ומבוא שחלק על תוס' הנ"ל, וגם לא סבר כדברי הרש"י בסוגיין, אלא שבט אחד מחייב את כל שבט ושבט בפני עצמו.

ולכאורה סוגיא ערוכה להלן [ו.] כדעת הרמב"ם, כי הוה אמינא שם שבני בבל בעלותם מהגולה הביאו י"ב פרים וי"ב שעירים לכפר על חטא עבודה זרה של ז' שבטים שחטאו, ומשמע

שיש גרירה גם בעולות.

ובהכרח שכל דברי תוס' אמורים רק לגבי גרירה של מיעוט שבטים, שהיא גרירה על ידי הקרבן, ואין עולה גוררת. אבל גרירה של רוב שבטים הרי הגרירה היא על ידי עצם החטא של רוב ציבור, ובה אין חילוק אם הקרבן הוא חטאת או עולה, וכך יבארו תוס' את משנתנו שנקטה ז' שבטים בדוקא. ועיין להלן [שם, הערה 1], שכן מדוייק גם בסוגיא שם.

3א. פירש הרע"ב שרבי יהודה דיבר באופן שלא עשו על פיו לא רוב שבטים ולא רוב קהל. ודייק התוס' יו"ט שאילו היה רוב אחד עושה על פי בית דין של שבט, היו גוררין ומחייבין את שאר השבטים בפר.

והרש"ש כתב שאין כוונת הרע"ב לבאר דברי רבי יהודה בגרירה, אלא לומר ששבט שעשה בהוראת בית דינו, חייב קרבן אף שאין בו שום רוב. וכן משמע ברמב"ם שאין כלל דין גרירה לפי רבי יהודה בבית דין של שבט. וראה עוד להלן הערה 8.

4. רש"י פירש שחכמים לא חייבו שבט שעשה בהוראת בית דינו בשגגת הוראה, כי כשגגת מעשה דמי, ומביאין כל אחד כשבה ושעירה.

גמרא:

נאמר בפרשת פר העלם דבר "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה. והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת". ומביאה הגמרא ברייתא הדורשת ולומדת הלכות מהפסוק הזה:

תנו רבנן: הורו בית דין היתר באחת ממצוות התורה, כגון שהורו לגבי אכילת חלב, או שהורו לגבי אכילת דם, שמותר לאכול. ועשו הקהל על פיהם, אלא שאכלו הקהל שוגגין גם חלב וגם דם. ונמצא שאכילת אחד מהם היתה בשגגת מעשה, שלא בהוראת בית דין, ואילו אכילת אחד מהם נעשתה בהוראת בית דין.

ולבסוף, ידעו הבית דין שבטעות הורו באחד מהאיסורים הללו, בחלב או בדם, אך וטעו ושכחו ולא ידעו במה הורו היתר, אם באיסור חלב או בדם.⁽⁵⁾

יכול יהיו חייבין פר, שהרי באחד האיסורים, של חלב או של דם, ודאי שגגו העם בהוראת בית דין?

תלמוד לומר "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה, והקריבו". מלמד הכתוב שחייב פר העלם דבר חל רק באופן שנודעה החטאת לבית דין, שידעו בדיוק על מה הורו בטעות, אם על החלב או על הדם. ולא מספיקה הידיעה שידעו החוטאים, שממה נפשך עברו באחד האיסורים על פי הוראת בית דין.⁽⁶⁾

המחייבים פר בצירוף חטא של חלב ועבודה זרה, וטעמם מבואר בקהילות יעקב, כי עבודה זרה בכלל חייבי כריתות, ואם כן אף כאן יתכן שהספק בין חלב לעבודה זרה.

אמנם אין הנידון דומה, כי כאן מדובר באופן שחטאו רוב ציבור, וחל חיוב פר ושעיר על עובדי ע"ז ופקע חיוב פר של כרת, אף שאי אפשר להביאו מספק. ובהכרח שהנידון בין חלב לדם, כי בחלב וע"ז לא היה רבי אליעזר מחייב. וכן משמע ברמב"ם, שנקט כאן [פי"ד ה"ד] חלב ודם, אף שלגבי צירוף [פי"ג ה"ד] נקט שחלב וע"ז מצטרפין.

6. הרמב"ם [שם] נקט כי הבית דין שכחו והעם ידעו, ואמרו לבית דין כך וכך הוראתם לנו, ובכל זאת בית דין פטורין, כי צריך שיוודע להם מעצמם ולא מאחרים. וביאר הקרית ספר שגירסתו היתה ולא שידעו החוטאים. ובפירוש המשניות גרס "ולא שידעו אותו החוטאים". והחינוך כתב [במצוה ק"כ] כי לפי זה ביאור הכתוב "ונודעה החטאת" היינו ונודע להם ולא

ולכאורה דבריו נוטין כדברי המצריכים הוראת בית דין הגדול כדי לפטור את היחיד, שאילו לדעת הפוסקים אפילו יחיד התולה בבית דין של שלשה, היה צריך לומר שאין חכמים מחייבין פר אלא בית דין הגדול, אף שהיחיד פטור לגמרי, כי תלה בבית דין. ואף למאן דמחייב יחיד התולה בבית דין, אין זה נחשב כשגגת מעשה, אלא שאין שגגת ההוראה פותרתו, וכמו שכתב ר"י מלונגיל כי בהוראת בית דין של שבטו "כיחידים דמו ומביאין כשבה", ולא נקט דהוי "שגגת מעשה", כי סבירא ליה שאינה שגגת מעשה מאחר שהורו לו בית דין.

5. בתוס' [ד"ה אם חלב] מבואר ששכחו אם הורו בחלב או בדם, אך לא בחלב או בעבודה זרה, שהרי רבי אליעזר מחייב בזה, ואם אין קרבנם שוה מה יביאו, ובהכרח שספקם בין שני חטאים שקרבנם שוה. ולכאורה היינו רק לשיטתם לעיל [ג]. שכתבו כי אין קרבן חלב ועבודה זרה מצטרפין.

אך כבר הבאנו שם [בהערה 7] שיש ראשונים

וּדְרָשִׁינָן אֶת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק: "אֲשֶׁר הַטָּאוּ", לומר שאם **הטאו שני שבטים, מביאין שני פרים**. ואם **הטאו שלשה שבטים, מביאין שלשה** [והוא הדין כשחטא שבט אחד מביא פר אחד, אלא תנא שני שבטים להשמיענו שאינם מתכפרים בפר אחד].

וּמִנִּין אֶתָּה יוֹדֵעַ ש"חטאו" הַכוּוּנָה הִיא שֶׁחֲטָאוּ שְׁנֵי שְׁבֵטִים? אִם אֵינּוּ אֹמֵר הַכְּתוּב אֲלֵא שֶׁאִם הַטָּאוּ שְׁנֵי יְחִידִים מְבִיאִים שְׁנֵי פְרִים⁽⁷⁾, וְאִם הַטָּאוּ שְׁלֹשָׁה יְחִידִים מְבִיאִים שְׁלֹשָׁה פְרִים?

שְׂוִידֵעוּם אַחֲרֵים. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף בִּיאור בְּדַבְרֵי הַרְמַב"ם, שֶׁהָרִי בֵּית דִּין צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁעָשׂוּ רֹב עַל פִּיהֶם וְזֶה לֹא יִתְכַן לֵאל שְׂוִידֵעוּם, וּבַהֲכַרְח שְׂוִוֹנָתוֹ לִידִיעָה מֵה הוֹרוּ בְּלִבָּד, וְרַק בִּידִיעָה זֶה הַתְּחַדָּשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְדַעַת בְּעֶצְמָם. אֲךָ שֶׁאֵר פְּרִטֵי הַחֲטָא הִידִיעָה בָּהֶם הִיא כִּידִיעַת כָּל חֲטָא. וְלִהְלֵךְ בְּדָף ח. נוֹכַיח כִּי הַרְמַב"ם מְחַלֵּק בֵּין יְדִיעָה בְּשֶׁאֵר חֲטָאִים, שֶׁהַחֲטָא מְחִיב, וְהִידִיעָה נִצְרַכְתָּ רַק לְחִיּוּב קֶרְבֵּן. וְאִילוּ בְּשִׁגְגַת הוֹרָאָה הַתְּחַדָּשׁ כִּי אֵין חֲטָא מְחִיב אֲלֵא אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין בְּמֵה הוֹרוּ, וְהִידִיעָה נִחְשַׁבְתָּ כְּחֻלְק מֵהַמְעַשָּׂה הַמְּחִיב, עִ"ש.

וּמְדַבְרֵי רַש"י מְבֹאֵר כְּמִשְׁמַעוֹת גִּירְסַתֵּינוּ, "לֹא שְׂוִידֵעוּ הַחוֹטְאִין", וְהֵינּוּ שֶׁלֹּא נוֹדַע לְבֵית דִּין וְלִקְהָל בְּאִיזָה חֲטָא הוֹרוּ בְּטַעוֹת, אֲלֵא רַק נוֹדַע מִי חֲטָא, וְכַפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא דְּבַעִינָן "וְנוֹדַעַת הַחֲטָאֹת" שְׂוִידֵעַ בְּאִיזָה חֲטָא טַעוּ. וְלְדַבְרֵיו דִּי בִידִיעַת הַצִּיבוֹר, וְרַק כִּדִּי לְהַבִּיא חֲטָאֹת צָרִיךְ יְדִיעַת בֵּית דִּין הַמְּבִיאִין. אֲךָ אֵינָה סִיכַת הַחִיּוּב, וְלִכֵּן בִּיאַר לְעִיל [ג]: כִּי סַפֵּק הַגְּמָרָא בְּשְׁנֵי בְּתֵי דִינִים שֶׁהוֹרוּ, הוּא בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נוֹדַע לְבֵית דִּין רֵאשׁוֹן, וּבְכָל זֹאת יְבִיאוּ בֵּית דִּין שְׁנֵי בְּצִירוֹף יְדִיעַת הַקְּהָל. אֲךָ הַרְמַב"ם בִּיאַר שֶׁהַסַּפֵּק בְּצִירוֹף הוֹרָאוֹת שְׁנֵי בְּתֵי דִין שְׂנוֹדַע לָהֶם בִּינְתֵימִים.

וּמִשְׁמַע מְדַבְרֵיו שְׂפִטוֹרִין מְחַטָּאֹת כִּי אֵין חֲטָא נִחְשַׁב כְּחֲטָא יְחִיד, אֲלֵא סַפֵּק הוּא אִם הַצִּיבוֹר עָשׂוּ בְּהוֹרָאֹת בֵּית דִּין וְעַל עֲשִׂיַת צִיבוֹר פְּטוֹרִין, אִם עָשׂוּ בְּשִׁגְגַת מַעֲשָׂה וְחִיּוּבִין. וְדִלָּא כְּהַרְמַב"ם שֶׁנִּקְטָ שְׂמִבִּיאִין חֲטָאֹת יְחִיד, מֵאַחַר וְאֵין חֲטָא הַרְבִּים פּוֹטֵר מִחֲטָאֹת, אֲלֵא כְּשִׁישׁ עֲמֹ כְּפָרַת פֵּר שֶׁל צִיבוֹר. וְיִתְכַן שֶׁהַרְמַב"ם לְשִׁיטָתוֹ שְׂמִיעַט הַבֵּאת פֵּר אֲף כְּשֶׁנוֹדַע לְצִיבוֹר כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נוֹדַע לְבֵית דִּין, בְּהִכְרַח סָבֵר בֵּית דִּין פּוֹטֵר אֶת הַצִּיבוֹר וְלֹא עֲשִׂיַת הַצִּיבוֹר. אֲךָ רַבִּינוּ חֲנַנְאֵל מְבֹאֵר כְּרַש"י שֶׁהַמִּיעוּט הוּא רַק כְּשֶׁלֹּא נוֹדַע לְבֵית דִּין וְלִקְהָל בְּמֵה חֲטָאוּ, כִּי אִילוּ נוֹדַע פְּטוֹרִין עַל עֲשִׂיַת הַצִּיבוֹר עַל פִּי בֵּית דִּין.

7. לְכַאוֹרָה תְּמוּהָ כִּיצַד יִתְחַיֵּב כָּל יְחִיד בְּפֵר,

וְיֵשׁ לְדוֹן אִם נוֹדַע אַחַר כֵּךְ לְבֵית דִּין, אִם יִפְטֹרוּ הַצִּיבוֹר מִחֲטָאֹת שֶׁהִתְחַיִּבוּ בָּה, בֵּין לְדַעַת רַש"י שֶׁכְּבָר חָל עֲלֵיהֶם חִיּוּב חֲטָאֹת אַחַת וְדֹאֵי, וְהַשְּׁנִיָּה כִּי אֵין עֲלֵיהָ פֵּר בֵּית דִּין, [לְמֵאֵן דְּמְחִיב יְחִיד הַתּוֹלָה בְּבֵית דִּין], וּבֵין לְדַעַת הַרְמַב"ם

תלמוד לומר בהמשך, "הקהל".

שיתבאר.

מלמד הכתוב כי רק "הקהל" חייב להביא פר על שגגתו, ולא יחידים, שדינם הוא ככבשה או בשעירה!

ועוד משמע מ"הקהל": **כל קהל וקהל חייב**, כל השבטים, ואפילו אותם שלא חטאו, צריכים להביא פר העלם דבר מפני הקהל החוטא, ואף שהקהל המביא לא חטא, וכפי

כיצד? חטאו שני שבטים, (8) **מביאין שני השבטים שני פרים**.

אבל, אם חטאו **שבעה** שבטים, שהם רוב מנין השבטים, **מביאין** שבעת השבטים החוטאים **שבעה** פרים, וגם **שאר השבטים שלא חטאו** בעצמם, **מביאין על ידיהם** —

[ויש לדון אם כוונתו שעשו שניהם על פי בית דין של אחד מהם, או שכל שבט עשה על פי בית דינו]. ומשמע שביאר את כל הברייתא באופן שעשו על פי בית דין של שבט, ונמצא כי כסיפא התחדש דין גרירה בבית דין של שבט כשעשו רוב שבטים על פיו. וכבר הבאנו לעיל בהערה 3 שדנו בזה האחרונים.

ותירץ הרש"ש על פי יסודו לעיל [הערה 3] שאין גרירה במיעוט שבטים מחייבת את שאר השבטים אלא בפר אחד לכלם, ואם כן אין ראיה שבשני שבטים יביאו כל אחד פר לעצמו. [ודבריו תמוהין, דאם כן היה צריך לומר שאם חטאו שני שבטים מביאין שלשה פרים, כי אין גרירתן שוה לגרירת רוב שבטים, ועוד כי רש"י עצמו לא סבר כן, שהרי כתב במשנתנו כי אפילו שבט אחד גורר חיוב פר לשאר שבטים, ולהלן בעמוד ב' נברר דרכו].

עוד יש לומר שאם אין גרירה אלא ברוב שבטים, והברייתא נסובה רק על הסיפא [כמבואר בסמוך הערה 9], אם כן אין הוכחה מהנגררים, שהרי אין נגררים למיעוט אלא לרוב. ומה שהביא המהרש"א דלהלן מבואר שנגררים אחר מיעוט, יש לדחות דחינו רק במיעוט שבטים ורוב קהל, אך בברייתא כאן מדובר במיעוט שבטים ומיעוט קהל, ואין גרירה, ולכן סלקא דעתך שאף השבטים עצמם יביאו פר אחד, ולהלן נברר פרט זה.

והרי כבר מפורש בברייתא לעיל [ב:]: שאין מביאין פר על מיעוט קהל שחטאו, וגם ממעטים יחיד שעשה בהוראת בית דין שהוא פטור, וביאר הר"ן [בשבת צג]. דלעיל ממעטים יחיד מחטאת, וגם בית דין אין מביאין עליו פר, אך עדיין לא למדנו שאין היחיד עצמו שעשה בהוראת בית דין מביא פר.

ובתוס' הרא"ש כאן משמע דהוה אמינא שרק יחיד פטור לגמרי, אבל שנים מביאין כל אחד פר. וכן ביאר בחק נתן.

8. כתב רש"י הוא הדין שבט אחד שחטא מביא פר אחד, ונקט התנא שני שבטים להשמיענו שלא די להם בפר אחד. [ועיין תוס' הרא"ש ד"ה הא]. והקשה המהרש"א הרי השבטים עצמם שחטאו לא גרעו משבטים הנגררים על ידיהם שמביאין כל אחד בפני עצמו, ואיך היה סלקא דעתך שיביאו שני שבטים רק פר אחד. [ויש לחלק כי נגררין שלא חטאו אינם צריכין ידיעה על החטא ולכן מתחייבים כל אחד בפני עצמו, אך שני השבטים שחטאו צריכים ידיעה לחייבים, ואם חיובם רק משום גרירת אחד לשני, יתכן שלא יתחייבו אלא אחד, ועיין].

ותירץ, שלולי שנינו ששני שבטים מביאין שני פרים, הוה אמינא שאם הורה בית דין של שבט ועשו על פיו אין חייבין אלא פר אחד.

קהל האמור למעלה "ונעלם דבר מעיני הקהל", הוא בית דין ולא ציבור, שהרי לא כתוב ונעלם "מקהל" אלא "מעיני הקהל", ומשמע מבית דין של קהל. אף קהל האמור למטה, "והקריבו הקהל", היינו בית דין, לומר שבית דין מקריבים ולא ציבור.

רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו של רבי מאיר: אם חטאו ששה שבטים והם רובו של קהל ישראל, או שחטאו שבעה שבטים אף על פי שאינו רובו של קהל, מביאין פר. כי אפילו שהם רק מיעוט קהל, מביאים פר, כי רוב שבטים הם.

ומפרשת הגמרא את המקורות לדינים האמורים בברייתא:

אמר מר: "ונודעה החטאת" — ולא שיודעו החוטאים.

מאן תנא שאמר, שבאופן הזה, שאין הבית דין יודעין במה הורו, פטורין הם מקרבן העלם דבר.

אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבא: תנא זה הוא דלא כרבי אליעזר.

בגינם פר ופר לכל שבט ושבט.⁽⁹⁾ שאפילו אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים, ולכך נאמר בפסוק זה "קהל", לחייב על כל קהל וקהל להביא פר בפני עצמו, דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים, וגם בית דין מביאין על ידיהם פר, שנאמר למטה בהמשך המקרא "קהל", ["והקריבו הקהל"], ונאמר למעלה קודם מקרא זה, "קהל", ["ונעלם דבר מעיני הקהל"]. ודרשין, מה קהל האמור למעלה, היינו בית דין עם הקהל, שנעלם דבר מכולם, אף קהל האמור למטה, לגבי המקריבים, היינו בית דין עם הקהל. לומר לך, שהן הקהל והן הבית דין מביאין פר.

רבי מאיר אומר, שבעה שבטים שחטאו רק בית דין מביאין על ידיהם פר, ואילו הן, הקהל, פטורים.

וגם הוא דרש "קהל" מ"קהל" כרבי שמעון, אלא ששינה את משמעות הדרשה, ודרש כך:

נאמר קהל למטה, ונאמר קהל למעלה, מה

ובתוס' רא"ש כאן הקשה, למה הוצרכה הברייתא לפרט שגם ז' שבטים גוררין את כלם להביא פר, ותירץ שחידשה הברייתא שלא נאמר כי רוב שבטים ורוב קהל נחשבים כקהל אחד, ועליהם להביא רק פר אחד, אלא כל אחד מביא בפני עצמו, ומשמע שסבר שאין הבדל בין שני שבטים לשבעה, אלא לחידוש זה, ולהלן בעמוד ב' מבאר שרק שבעה גוררין, ושם נבאר שסבר כי נחלקו בזה הוה אמינא ומסקנא.

ויתכן לבאר סברתו שבחטאו רוב שבטים ורוב קהל החיוב הוא מפני שמצטרפים לשם

9. להלן [בעמוד ב'] יבואר אם הסיפא 'ושאר שבטים שלא חטאו מביאין', נסובה גם על הבבא הראשונה, ואפילו שני שבטים שחטאו גוררין את כלם, [וכמבואר ברבינו חננאל] ונדרן שם אם היינו דוקא כשהם רוב קהל ישראל, או אף כשהם מיעוט שבטים ומיעוט קהל.

או שאין כוונת הברייתא אלא על בבא דסיפא, כי רק ז' שבטים גוררין את שאר השבטים שלא חטאו להביא פר. ואם כן יש לדון במיעוט ומיעוט אם חייבים פר אחד, או שפטורין לגמרי.

בחלב ובין אם טעו בדם מביאים פר. ונמצא שברייטא זו שפטרותן, בהכרח אינה סוברת כרבי אליעזר, כי הוא מחייב חטאת ממה נפשך.⁽¹⁰⁾

רב אשי אמר: אפילו תימא שברייטא זו רבי אליעזר היא, לא יקשה לך, משום שיש לחלק: שאני הכא, דכתיב "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה, והקריבו", ומשמע שאינם חייבים עד שיוודע להם החטא שחטאו עליו הציבור בהוראתם. אבל לגבי חטאת לא נאמרה הלכה זו, ולכן אמר רבי אליעזר שיביא חטאת ממה נפשך.⁽¹¹⁾

דתניא במסכת כריתות [יט ב], היו חלב ונותר לפניו, ודין שניהם שווה, שהאוכלן בשגגה מביא חטאת, ואכל את אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר.

ותניא, **אמר רבי אליעזר, ממה נפשך יש לחייבו חטאת, שהרי בין אם חלב אכל, חייב חטאת, ובין אם נותר אכל, חייב חטאת!**

והוא הדין כאן, באופן שלא ידעו הבית דין באיזו הוראה טעו, יש לחייבם לפי רבי אליעזר ממה נפשך, שהרי בין אם טעו

ובחפץ ה' [לבעל אור החיים] ביאר שראית הגמרא היא, כי לרבי יהושע שנחלק על רבי אליעזר והצריך בכל חטאת שידע במה חטא, החידוש בציבור הוא, שלא מועילה ידיעה על ידי אחרים, אך לרבי אליעזר הרי אף בלא שיודיעום אחרים במה חטאו, בית דין מתחייבים על ידי ידיעה שחטאו, ולמה תפטרם הודעת אחרים, וביאר רב אשי, כי מודה רבי אליעזר שבציבור צריך ידיעה במה חטאו, ולפיכך אין בית דין מתחייבים עד שידעו מעצמם במה חטאו, ואם הודיעום זאת אחרים, פטורים.

אמנם לדעת רש"י לכאורה הדמיון תמוה, שהרי לדבריו בסוגיין מדובר שאכלו שניהם, ורק לא ידעו הציבור במה חטאו בשגגת מעשה ובמה בשגגת הוראה, וכיצד מדמין דין זה למחלוקת רבי יהושע ורבי אליעזר באדם שאכל אחת משתי חתיכות ואינו יודע אם חטא כלל בחטא של נותר או בחטא של חלב. [ולדעת הרמב"ם ניחא, שהרי לבית דין יש רק שגגה אחת התלויה בהן, ולכן דומה ספק זה לספק אחת משתי חתיכות].

ובהכרח צריך לבאר, שהידיעה בחטא אינה על האיסור גרידא במעשה שעשה, אלא צריך

קהל אחד. ויתחייבו רק פר אחר. ורק כשאינן שם קהל בישראל, מתחייב כל שבט מפני שם קהל שלו, וקמשמע לן שברייטא שאף שיש חיוב קהל ישראל, נשאר לכל שבט חיובו מצד עצמו שנקרא קהל שבט.

10. החזו"א הוכיח מכאן כהכסף משנה שגם למאן דאמר ציבור מביאין, בית דין מתכפרין בפר זה, שהרי הרמב"ם פסק דין זה של ונודעה החטאת וסובר שציבור מביאין, ואם הוא כפרה רק לציבור כיצד מקשינן מדין זה על רבי אליעזר, והרי רק על בית דין נאמר "ונודעה החטאת", ובהכרח שכפרת הפר היא על בית דין. ועי"ש שהסתפק אם גם הציבור צריך לדעת מעצמן [ואם כן אין מקום לראיה הנ"ל].

11. הלחם משנה [פי"ד ה"ב] תמה מכאן על שיטת הרמב"ם שנקט כי אפילו נודע לציבור והודיעו לבית דין פטורין, כי צריך שיוודע להם מעצמן. דאם כן מה הראיה דלא כרבי אליעזר, והרי בכל חטאת מועילה ידיעה על ידי אחרים, ולכן מחייב גם כשאינו יודע באיזה חטא מביניהם עבר.

אך מקשה הגמרא: **התם**, גבי חטאת, **נמי הכתיב** "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", ונלמד מדברי הכתוב הללו שגם חטאת יחיד אינו חייב החוטא עד שידע לו במה חטא.

ומתריצין: **ההוא** "בה" האמור בחטאת, אינו מיותר, **דמבעי ליה** לדרוש ממשמעותו שחייב חטאת חל רק על מי שהתכוין לעשות את החטא, **פרט למתעסק**, שחשב שהוא מתעסק בפעולת היתר, והתברר לו שבלא משים עשה פעולה אחרת האסורה. כגון שהתכוון להגביה צמח תלוש בשבת, וחתך את המחובר לקרקע. ודרשו ממשמעות התיבה "בה" שהוא פטור מקרבן, כי לא התכוון לעשות מה שעשה.⁽¹²⁾

ומפרשת עתה הגמרא את טעמיהם של רבי יהודה, רבי שמעון ורבי מאיר, שנחלקו במשנה על מי חל החיוב להביא פר.

מאי טעמא דרבי יהודה?

קסבר ארבעה "קהלי" כתיבי: קהל — הקהל, קהל הקהל.

דהיינו, נאמר "ונעלם מעיני הקהל", ונאמר גם "והקריבו קהל". וכיון שהיה אפשר לכתוב בשני המקומות "קהל" בלי תוספת

האות ה"א, ונכתב "הקהל", הרי זה כאלו נכתב "קהל" פעמיים, וכיון שפעמיים נאמר "הקהל", הרי זה כמי שנכתבו ארבע פעמים "קהל", ללמדך:

חד, לחייב על כל קהל וקהל, שכל שבט ושבט מביא פר.

וחד, ללמד שהוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל. שחייב פר חל רק אם חטאו הקהל, ולא רק בית דין.

וחד לגרירה, לומר שאף שאר השבטים שלא חטאו, מביאין פר, שהם נגררים לחיוב בגלל החוטאים.

וחד ללמד כי שבט ששגג ועשה בהוראת בית דינו, אף שלא הורה כן בית דין הגדול, חייב אותו השבט להביא פר.

ורבי שמעון, הסובר שגם בית דין מביאין פר, טעמו הוא: היות ורק **תלתא קהלא כתיבי**. ודרש, **קהל, קהל, קהל**, ולא דרש את ה"ה"א "שב"מעניי הקהל", כיון **דאורחיה דקרא הוא**, כי כאשר הכתוב רוצה לומר מעיני קהל, דרכו להוסיף את אות "ה" הידיעה ולומר מעיני "הקהל", **כדאמרי אינשי "מעניי דפלניא"**.

להצריך ידיעה, ולא למתעסק].

ובפשטות יש לומר שגילה הכתוב כי מתעסק אינו נחשב כמעשה איסור, ושוב אין חילוק בין חיוב היחיד לציבור. אולם הגרעק"א [בתשובה ח' נקט כי המתעסק עבר עבירה, ולא נפטר אלא מחטאת, ואם כן שוב יקשה מנין שגם קרבן ציבור התמעט במתעסק.

ועיין להלן [ט:]: שנבאר בכוונת הגרעק"א כי

שידע שמעשה זה מחייב קרבן, וכיון שחייב שגגת מעשה חלוק מחייב שגגת הוראה, שהוא קרבן ציבור, נחשב לגבי כל חטא כספק בין שתי חתיכות, כי לגבי חיובו אין השני בכלל החיוב.

12. לכאורה תמוה למה הוצרך הכתוב למעט מתעסק דוקא ביחיד ולא בציבור, [ומוכח כן, שהרי דרשינן "אשר חטא" הכתוב בציבור

וכך דרש את שלשת ה"קהל"

חד, לחייב על כל קהל וקהל, ומורה בזה לרבי יהודה שאמר שכל שבט ושבט מביא פר.

ותרי אחרוני לגזרה שוה, כמבואר בברייתא.

נאמר למטה קהל, ונאמר למעלה קהל, מה לחלן בית דין עם הקהל, אף כאן בית דין מביאין פר עם הקהל.

ורבי מאיר, הסובר שאין כל קהל וקהל מביא פר, טעמו הוא, כי קהל — הקהל, לא דריש, שאינו דורש "ה" יתירה כלל.

הלכה, לדעתו רק תרי קהלי כתיבי לדרשה, ומבני ליה לגזירה שוה שדרשו בברייתא

נאמר למטה קהל, ונאמר למעלה קהל, מה לחלן בית דין ולא ציבור, אף כאן רק בית דין מביאים פר ולא ציבור.

ורבי שמעון בן אלעזר, הסובר שאם חטאו ששה שבטים והם רובו של קהל, או שבעה שבטים אף על פי שאינם רובו של קהל, מביאים פר, מאי טעמיה?

הוקשה לו מה דכתיב לגבי בית דין שהורו

בטעות היתר בעבודה זרה, "והיה אם מעיני העדה". אלמא, מיעוטא של קהל שחטאו מביאין פר, דכתיב "מעיני", ומשמע "מעיני" ולא כל עיני.

ומאיך, כתיב "כי לכל העם בשגגה", למימרא דאי רובא חטאו, אין, רק אז מביאין קרבן, אבל מיעוטא שחטאו לא מביאין קרבן.

הא כיצד נפרש וניישב מקראות הסותרים הללו?

ובהכרח צריך לומר, שהמקראות האלו עוסקים בשני אופנים שונים. הפסוק "כי לכל העם", שמשמעותו שהחייב חל רק כשחטאו רוב העם, מדבר באופן שלא עברו אלא ששה שבטים, אך הם היו רובו של כלל הציבור. ואילו מה שנאמר "מעיני" שמשמעותו שמביאים קרבן אפילו כשנעלם רק ממיעוט הקהל, מדבר באופן שעברו שבעה שבטים אך הם היו מיעוט הציבור, ובאופן זה מביאין פר, אף שרק מיעוט חטאו.

ומכאן הסיק רבי שמעון בן אלעזר לומר, שאם עשו ששה והן רובו של קהל, או שבעה אף על פי שאינם רובו של קהל, חייבין⁽¹³⁾.

ודנה עתה הגמרא:

[לעיל ג. הובא בהערה 2] אף רבי שמעון בן אלעזר לא חייב ברוב אחד אלא אם כן השני היה לפחות מחצה ולא מיעוט, ולפי זה צריך לומר שאין הכוונה ב"מיעוטא דכתיב בקרא", אלא לרבות "אף על פי שאינם רובו של קהל".

אך רש"י כאן נקט אפילו מיעוט שבטים, ומשמעות דבריו כפי שנקטו הרע"ב ותפארת

אין המיעוט רק על הקרבן, אלא שנתמעט בעצם מעשה העבירה, שאינה גמורה כדי לחייב קרבן, ושוב יתכן ליישב כדלעיל ששוה דין קרבן ציבור לקרבן יחיד בזה, כי אין מעשה המתעסק מחייב קרבן.

13. לדעת הירושלמי המובא בתוס' רא"ש